

Јоаннис Никојулос

Цар Јустинијан као теолог

Јединородни Сине и Речи Божја, бесмртан си, а изволео си да се ради нашега спасења оваплоћиси од Свете Богородице и Приснодјеве Марије, и непромениво постао си човек; био си распет, Христиче Боже, смрћу си смрт садржано; Ти си један од Свете Тројице, прослављан са Оцем и Светим Духом, спаси нас.

(Ову литургијску песму је саставио цар Јустинијан)

УВОД

А. Главни обележје Јустинијанове епохе

Карактеристично обележје ове епохе је, да Јустинијанова владавина, представља један прелазни период од старе римске империје ка византијској.

Ово постаје видно из два идеала-циља према којима је Јустинијан тежио са светом упорношћу:

а) Идеал обнове римске империје у њеним старим границама;

б) Идеал православног цара који треба да је истовремено вођа државе али и заштитник и „господар“ Цркве.

Ова два идеала не само да се нису налазила у међусобној супротности, него су била уско међусобно повезана.

Можемо рећи, да за сво време трајања његове владавине, Јустинијан се служио другим идеалом ради постизања првог (политичког).

Ово због тога, да би могао да одговори сталним ратовима који испуњују скоро сваку годину његове владавине и зато што је требало да византијска империја има унутрашње јединство и спокојство.

Једино средство повезивања разних нација, које су сачињавале огромно царство, била је хришћанска православна вера.

У тој епохи (VI век), са друге стране, не можемо да говоримо о „византијској нацији“, са садашњим значењем речи, но о многацонационалној држави, чије се јединство обезбеђивало јединством вере и јединством власти.

Због тога су византијски цареви себе сматрали обавезним да се боре за очување православног учења.

У том циљу нису оклевали да употребе своју световну власт ради наметања своје црквене политике.

Б. Цар и Црква

У новије доба формулисано је гледиште, да је Јустинијан применио цезаро-папску политику, односно да је Цркву потчињавао држави.

Овакав однос државе са званичном Црквом назван је тирански цезаропапизам и период крајњег понижавања Цркве. (У Средњем веку, касније, римски папа Инокентије III завео је другу крајност: папо-цезаризам, кад папа хоће да буде и цар).

По овој шеми анализирана је Јустинијанова теологија и његово црквено законодавство, као и личност и улога савремених римских папа и источног свештенства наклоњеног цару, па и царици Теодори.

Сви они су сматрани одговорним за драму Цркве.

У последњим деценијама, кључно истраживање је узело нови правац.

Дубље разумевање компликоване спреге византијске државе и византијске Цркве, довело је до напуштања шеме о неравнотежи двеју власти у Византији, названој цезаропапизам.

Посебно је Јустинијан, после истраживања његових теолошких дела, откривен као један „цар теолог“, веран православном Предању у свему.

Следило је истраживање његовог црквеног законодавства, које је доказало да је Јустинијан деловао у границама правилног односа државе и Цркве.

Ови закључци су ипак открили да наводни Јустинијанов „цезаропапизам“ представља фалсификовање историје од стране западних црквених историчара.

Појмови „цезаропапизам“ и „византинизам“ значе, према овим историчарима потпуно покораване Цркве држави. По тој теорији, власт хришћанских императора над Црквом је неограничена и оно што је рекао Константин: „шта ја помислим треба да се схвати као закон“, јесте уопштен израз својевоље византијских царева у питањима Цркве.

За право разумевање односа Цркве и државе у Византији, треба узети у обзир не само праксу но и теоретско учење о односу двеју власти, сагласно са општим принципом да систем одређују нагодбе, недоследности, грешке и други његови теоретски принципи.

Ово учење, које је предавано од црквених Отаца и од стране цара, прихваћено је тако да:

свештеничка и царева власт, иако су две различите и независне власти, пошто произлазе од истог извора — Бога, повезују се и међусобно се подржавају.

Јустинијан у *6. Неара*, износи у вези свештеничке и царева власти, следеће:

„Велики су дарови Божјег човекољубља, свештеничка и царска власт, који су дати људима од горе, једна служећи божанским стварима, а друга која произлази из људских потреба и о њима се стара, и од једног те истог почетка свака од њих полази и уређује људски живот“.

Дакле, између Цркве и Државе постоји не само супротност, но и јединство и савезништво.

Јустинијаново црквено законодавство у свему је било сагласно са црквеним схватањем и поретком и произлазило је из религиозне и црквене савести.

Доношење црквених закона са толико љубави и пажње и покушај да се они не сударају са друштвеним редом и да се налазе у хармонији, показује најдубљи религиозни осећај, живу црквену разборитост.

Јустинијан се појављује као верни син Цркве и слуга Божанског Творца Цркве.

Јустинијан је био дубока религиозна природа. Он је „страствени теолог на престолу“, који је састављао химне, писао догматске расправе, одређивао црквене текстове за време поста који су требало да буду тема проповеди, говорио на саборима страствене речи, од којих је многи црквени великодостојник толико био придобијен да није могао веровати да тако говори један владар.

У њему се нашла сједињена Давидова кротост, Мојсијева истрајност и благост Апостола.

Цар Јустинијан је сазивач V васељенског сабора. Јустинијан је цар богослов, који је ноћу уместо одмора проучавао списе Св. Отаца и помоћу других теолога састављао своје теолошке списе, који су својом савршеношћу и православљем били једнаки са савременим црквеним учењима. За њега каже историчар: „Који заиста седи увек безбрижно у необично време ноћу, заједно са јако остарелим свештеницима, амрљиво и ужурбано понавља хришћанско учење“.

Он је песник многих црквених химни, од којих је најзначајнија она која се до данас поје у Православној литургији — догматична хима: „Једнородни Сине и Речи Божја...“

У његовим законима и наредбама срећу се изрази који се одмосе на Бога, који показују велику религиозност великог цара:

1. „У име Владике нашега Исуса Христа Бога“.
2. „Спаситеља и Владикау свију Исуса Христа, нашег истинитог Бога“.
3. „У име Бога и Оца и његовог јединородног Сина Исуса Христа, Господа нашег, и Светог Духа“.
4. „Прво и највеће добро је праву хришћанску веру признавати и проповедати, што се види на основу наших разних писаних говора и едиката“.

Јустинијанова религиозност, као основа и покретач његовог црквеног законодавства, довољно објашњава чињеницу да Јустинијан као цар не прихвата само ауторитет црквених прописа, поштујући их, но их пореди са државним законима и њима даје исти ауторитет:

„Наређујем, дакле, придржавање Светих црквених закона, који су од стране четири Светих сабора изнети и потврђени, ... јер чувамо раније речено од стране Светих сабора и догме, према којима прихватамо Божанско Писмо и каноне и чувамо их као законе“.

V. Црквена политика

До Јустинијана, хришћански цареви су помагали Цркву и мешали су се у сређивање црквених ствари; на неки начин су били помирителји у догматским споровима или су се сврставали на једну страну, али сами нису тежили да се баве теологијом. Први је Јустинијан тежио томе.

На царском престолу с њим се устолучила теологија, као што се некада устолучила философија са Марком Аурелијем.

Он није био арбитар, теолошких погледа, него регулатор, учествујући у догматским расправама, тумачећи догме и решавајући их уз помоћ црквене власти.

Јединство Цркве и догме било је првобитна Јустинијанова брига.

Због тога је прогањао и покорио: Самарјане, Јудејце, Манихејце, Монтанисте, Аријевце и Многобошце.

У шестом веку преовладајућа јерес је монофизитизам. Ова јерес се у почетку појавила због реакције на Несторијеву јерес. Евтихис, борећи се против Несторијевог учења, који је делио једнога Христа на две личности, је дошао у другу крајност, тврдећи:

„У Христу постоје две природе али само *до* оваплоћења. После оваплоћења његова човечанска природа није више једносуштна нама, она се спојила са божанском природом и Христос није више једносуштан са Богородицом и нама, и ако у Христу има нешто од човека, то није пуна човекова природа“.

Ово учење назива се монофизитство, јер учи само о једној природи, тј. у Христу је само једна Божанска природа.

Иако је ово учење било осуђено на Халкидонском сабору (451. год) ипак због политичких рачуна царева Зенона и Анастасија, ова јерес је могла да се прошири у све покрајине империје.

Ширење јереси је олакшано и чињеницом да, површински, између монофизита и православних није постојала друга осим једне разлике:

Док су, дакле, православни признавали „две природе“ у Христовој личности и „после сјединења“, монофизити су проповедали „једну сложену природу“, позивајући се истовремено на дефиницију Светог Кирила:

„Једна природа Бога Логоса оваплоћена“.

Док је Јустин I предузео окрутне мере против монофизита искорењујући их, Јустинијан је према њима заузео умерени став и то из два основна разлога:

1. Монофизити су чинили већину у трима великим покрајинама империје (Сирија, Палестина, Египат) и у овим покрајинама су религиозна убеђења коришћена за прикривање аутономистичких тежњи њихових становника.

2. Други узрок овог Јустинијановог става беше сама царица Теодора, која је имала филомонофизитске тежње које је одржавала од своје младости, јер је, у својим лутањима по Египту и Сирији, прихватила старање и заштиту монофизитских свештеника и монаха.

Даље, више практична и реалнија од Јустинијана, Теодора је учинила улогу ових покрајина више свесном у животу империје и покушала је да им се приближи и учини их пријатељским.

Догматска формулација Халкидонског сабора није задовољила свемоћне монофизите у Египту, који су проширили своју власт и у Сирији, доскора тврђави нестроријанства.

За време царева Јустина и Јустинијана стављен је ван снаге „*ЕношикѠн*“ — „декрет ујединења“ цара Зенона, признат је IV Васељенски сабор и потписан клеветнички памфлет (= исмевачки спис) римљанина Ормисде (*formula Hormisdæ*).

Упоредо са преговорима за постизање јединства црква десио се и спор око „Теопасхитске“ формулације:

„Један од Свете Тројице је пострадао телом“.

15. марта 533. године декретом цариградском народу и 26. марта другим декретом патријарху Епифанију, Јустинијан је признао и званично наметнуо скитску формулацију: „Један од Свете Тројице је пострадао телом“, која је значила размену својстава двеју природа где се својство једне природе приписује другој природи (општења двеју природа).

Поред тога у формули се наглашава да је Субјекат у Христу Син Божији, Бог Логос. Тиме се развија и прецизира теологија Светог Кирила, јер је он инсистирао на јединству Христа као Богочовека.

У том смислу могло би се рећи да је овде нешто више од Халкидона, тј. неохалкидонизам, тумачење верно Халкидону, али га обогаћује и допуњује.

543. године, Јустинијан се окренуо против Оригена. Осуђује његове списе као и њега самог. Повод за то су расправе палестинских монаха око Оригена (трећа и последња фаза оригенских расправа).

Ову наредбу потписали су, осим пет Патријараха, и Јустинијанови миљеници Дометијан и Теодор Аскидас, да не би изгубили своје положаје, на сабору који се одржавао у Цариграду 543. године.

Оригенов присталица Теодор Аскидас сматрао је да је најбољи начин смиривања монофизита и халкидонаца, осуда због нестроријанства старијих епископа приближно од пре једног века: Теодора Мопсуестијског, Теодорита Кирског и Иве Едеског.

Тако је произишао трећи декрет (544), који је садржавао осуду *Трију ѿолавља*:

а) осуду Теодора Мопсуестијског и његових списа.

б) осуду списа Теодорита Кирског против Кирила Александријског.

в) осуду Ивиног писма Марију.

Јустинијан није тражио званичну потврду од Цркве својих погледа о теолошким темама, него само онда када их је већ био укључио у законодавство империје.

Тако су наредбе о потврђивању „теопасхитске реченице“ (533), у осуди Оригена (543) и *Трију ѿолавља* (544-546-551), прво добиле законску важност и после су достављане Цркви за потврђивање.

Од ових, прве две су одмах потврђене од пет патријаршија; трећа је пак потврђена од четири патријаршије, док их је папа Вигилије одбио и није одступио, и тек више година касније је попустио пошто је Јустинијан сазвао 553. године V Васељенски сабор који је и приступио осуди *Трију ѿолавља*.

Г. Пети васељенски сабор

а) Потврђивање Кирилове христологије или неохалкидонска реинтерпретација одлуке (Орос-а) из 451. године.

Пети Васеленски сабор није саставио нови символ вере, али је сакупио своје теолошке дефиниције у четрнаест анатома које су биле прихваћене скоро од речи до речи у „признавању праве вере“, што је Јустинијан био формулисао у виду декрета 551. године.

Са овим, Јустинијан је хтео углавном да званично прогласи реинтерпретацију халкидонског „ороса“, али начином који би био прихватив од стране Кирилових присталица.

Тако је приложио *Треће Кирилово писмо Несџорију* са дванаест анатома које до тада нису биле признате и покушао да да ауторитет већини карактеристичних и противречних елемената Кирилове христологије.

Христолошка Кирилова дефиниција није била несагласива са „оросом“ Халкидона.

У „признавању праве вере“ објашњава се упорно и на основу Кирилових реченица да појам „*оваплоћења*“, који се односи на тело Христово, садржи човекову природу у Христу осим већ постојеће Божанске, и цела реченица подразумева не да је постојала само једна природа у Христу, но да су се „божанска и човечанска природа налазиле“ у јединству по ипостаси, па су, заједно спојене, представљале Христа.

Сабор је прихватио још и Кирилове реченице „*од двеју природа*“ и „*један из обадвеју*“ (природа) — VII анатему — што је наметнуо званичној теологији, али на такав начин да у будућности не би биле погрешно схваћене да су имале монофизитски карактер.

Одбацио је схватање да је Исус узео облик човека у оваплоћењу (III и IV анатома), колико за разлику између двеју природа (VII анатома) износио је да она треба да буде схваћена као разликовање које постоји само у теорији да би уклонио вероватно случајну забуну између две природе или прожимање једне природе у другој.

На овај начин Јустинијан је (као и Кирил) покушавао да искључи поделу двеју природа у Христу, јер би то подсећало на несторијанске теорије.

б) Осуда *Трију иоілавља*

Да би Јустинијан употпунио овај свој програм дајући Кириловско тумачење халкидонског „ороса“ осудио је „*Три иоілавља*“ и сагласно са својом тактиком захтевао је касније од Цркве да она потврди његову теологију.

„*Три иоілавља*“ су била постала предмет расправе између православних и монофизитских епископа, јер је нови теолошки ток VI века *неохалкидонизам*, који је нарочито ширио Јустинијан са својим догматским делима, покушао поново да повеже догму Халкидонског сабора са теолошком школом Кирила Александријског против којег су се изјаснила „*Три иоілавља*“ и да тако спријатељи монофизите са православним Предањем.

III Васеленски сабор је нагласио јединство Христове личности, Ипостас Логоса, док је IV сабор потврдио то јединство и нагласио две природе у Христу (Божанску природу од Оца и човечанску од Богородице).

V Васеленски сабор се поново враћа на Трећи, потврђујући његово учење, прихватањем и формуле скитских монаха, да је „Један од Свете Тројице пострадао телом“.

Другим речима, V Васеленски сабор је направио један корак напред у односу на Халкидонски, или што је опет исто, један корак назад ка Трећем Васеленском сабору.

Глава А.

ЈУСТИНИЈАН КАО ПИСАЦ

Јустинијан лично тврди у декрету издатом 5. априла 544, да је он писао теолошке расправе и издао декрете са намером да брани праву веру.

У биографији патријарха Евтихија из Цариграда, коју је написао извештај свештеник Евстратије, тврди се да се Јустинијан борио дању и ноћу против јеретика, како усменом тако и писаном речју.

Прихватајући да су Јустинијанови списи његов оригиналан рад и да их је цар написао лично, не намеравам да искључим утицаје које су на њега вршили ондашњи теолози.

I ТЕОЛОШКИ СПИСИ

1. *Расправа против Оригена*

је била написана 543. године и упућена патријарху Мини цариградском. У овом делу Јустинијан напада са теолошком прецизношћу лажна учења Оригена.

Ово дело завршава са 15 анатема, сличним анатемама Петог Васеленског сабора (553).

2. *Писмо цара Јустинијана Светом Синоду у вези Оригена и његових следбеника.*

Садржај писма нас води да верујемо да је упућено Петом Васеленском Сабору (553).

У овом писму цар пише против теорија о души које су проповедали грчки философи, нарочито Питагора, Платон и Плотин, „чије ђаволске и разорне теорије“ је проповедао Ориген.

Цар је желео да истакне још једном главну тему свог претходног рада против Оригена, написаног пре десет година. Доказујући везу Оригена са овим паганским философима, Јустинијан се надао да ће постићи директну и коначну осуду Оригена од стране Синода.

3. *Први Јустинијанов декрет против Три појавља*

Ово је било написано око 545. године. Овај декрет је био опширна теолошка расправа против учења Теодора Мопсуетијског, Теодорита Кирског, Иве Едеског.

4. *Други декрет против Три појавља*

Ово је написано између 551. и 553. и било је упућено „целом стаду католичанске и апостолске Цркве“.

У овоме спису Јустинијан:

а) Исповеда своју веру у Свету Тројицу.

б) Он претставља учење Цркве у вези оваплоћења Логоса Божјег и две природе у једном Христу.

в) У 14. анатема он анатемисхе јеретичка учења свих јеретика, а нарочито она из *Три појавља*, дајући истовремено право учење Православне цркве.

5. *Полемички спис Јустинијана против извесног дела у коме су подржана Три појавља*

Садржај овог списка представља озбиљан напад на јеретичка учења *Трију појавља* и углавном је упућено против Ивиног писма.

Писмо је било написано после Петог Васеленског сабора и највероватније је било упућено епископима на западу.

6. *Писмо (ѿиѿос) цара Јустинијана Светом Синоду у вези Теодора Мопсуетског*

Ово је било послано Петом Васеленском сабору 5. маја 553. године. У њему је цар хтео да натера чланове Синода да осуде јеретичка учења Теодора Мопсуетског и његових следбеника.

7. *Домаћска расправа против еѿиѿаѿских монаха монофизита*

је била написана 542. или 543. године. Јустинијан да би се супроставио аргументима монофизита који су се противили догматској дефиницији Халкидонског сабора, још једном брани православље Кирила Александријског.

Цар такође напада писма папе Јулија (337—352) извесном презвитеру Дионисију, као и писма Светог Атанасија Александријског (328—373) послата цару Јулијану (363—364). Рад се завршава са 11 анатема углавном против монофизита. Ове анатеме се односе на најзначајнија догматска учења Цркве.

8. *Домаћинско писмо послато Зоилу, Патријарху Александрије (541-551)*

Ово писмо је изгубљено. Информацију у вези њега добијамо из Јустинијановог полемичког списка против „Три поглавља“.

Према овој информацији писмо се односило на учење Цркве о могућности и немогућности патње човечанске и Божанске природе Логоса Божијега.

9. *Песма „Јединородни Сине и Слове Божји“*

Песма догматског садржаја која се пева данас на свакој Евхаристији Православне цркве.

Ова песма је састављена око 535. Језички стил и тема песме говоре врло јасно да је она изворно Јустинијаново дело. Можемо да кажемо да ова песма сажима у себи христолошко учење Православне цркве.

10. *Исповедање вере послато папи Агапиту I (535-536)*

Овај спис је исказ Православне вере и осуда јеретика: Тимотеја II, патријарха Александријског, Петра Александријског и Акакија патријарха Константинопоља.

Ово су теолошки списи цара-теолога Јустинијана, написани на грчком језику.

II ПИСМА

Следећа Јустинијанова писма су сачувана;

1. Десет писама су била послату папи Ормизду (514—523).

А. 7. септембар 518. године. Тема овог писма је Акакијев раскол (484—519). Цар такође тера папу да сарађује с њим на окончању раскола и да донесу мир Цркви.

Б. 23. април 519. године. Писмо се односи на Акакијев раскол.

В. 29. јун 519. године. У овом писму се дискутује о теолошкој терминологији скитских монаха и о поштовању светих моштију.

Г. Јули 519. године. Овде Јустинијан моли папу да му пошаље монахе Јована и Леонтија.

Д. 5. октобар 519. године. Главна тема писма је мир, јединство Цркве. Јустинијан такође тражи од папе мишљење у вези проблема „један од Тројице беше распет“.

Ђ. 7. јули 520. године. Ово писмо се бави проглашењем епископа: Илије, Томе и Никострата.

Е. 9. јули 520. године. Акакијева писма, мир Цркве и учење у вези Свете Тројице су проблеми о којима се дискутује у овом писму.

Ж. 31. август 520. године. Овде се цар бави проблемом јединства Цркве.

З. 9. септембар 520. године. О два проблема се дискутује у овом писму. Први је проблем у вези теолошке форме „један од Тројице беше распет“, а други је у вези решења Акакијевог раскола.

И. Средина септембра, 520. Овде Јустинијан исказује своје изненађење што папа није дао своје мишљење у вези већ решеног израза о Светој Тројици.

2. Писмо папи Јовану другом (532—535), од 8. јуна 533. године.

Догматска формула „један од Тројице беше распет“ и мир у Цркви су теме овог писма.

3. Писмо Архиепископу Јовану из Јустинијанопоља 23. маја 550. године.

У овом писму цар препоручује Јовану да сазове локални сабор, да би преиспитао годину када је име Теодора Мопсуетског било избрисано из диптиха Мопсуетске цркве.

4. Писмо епископу Косми Мопсуетском од 29. јуна.

Ово писмо се бави темом поменутом у претходном писму.

5. Писмо патријарху Епифанију Цариградском од 26. марта 553. године.

Против учења Несторија и монофизита.

6. Писмо Петом васеленском сабору које је било прочитано на његовој седмој седмици 26. маја 553. године.

Овде је Јустинијан тражио да се име папе Бигилија избриђе из диптиха Цркве.

То су Јустинијанова писма писана на латинском. Једино су писма 5. и 6. била написана на грчком.

III ДЕКРЕТИ

Црквено законодавство цара Јустинијана је од великог значаја за живот и развој Цркве.

Ово законодавство се бави теолошким проблемима, нарочито догматским, као и проблемима практичне природе и односи се на: администрацију, дисциплину, монашки живот и на добротворни рад Цркве.

Саборске одлуке Јустинијан је уздигао до статуса државних закона.

За узврат што је признао црквене каноне као законе царства, Јустинијан је тражио да Црква призна законе које је он донео за Цркву као црквене законе.

Најважнији закони у прилог православне вере су:

1. Декрет из 527. године

Односи се с једне стране на опште догме православне вере, а са друге стране на проблем „један од Свете Тројице пострадао телом“.

Овај декрет је подељен на два дела:

— у првом делу све до параграфа 3, католичанска вера је декларисана и исповедана у односу на Три лица Свете Тројице.

— у другом делу почевши од параграфа 3 па до ркаја анатемисани су јеретици нарочито Несторије, Евтих и аполинарије.

2. Декрет од 15. марта 533. године

Поново се односи на борбу око израза: „Један од Свете Тројице је пострадао телом“, и био упућен становницима Цариграда.

3. Декрет од 26. марта 533. године

Био је упућен патријарху Цариградском и био је објашњење декрета 2 — који је био издат неколико дана раније. Овим декретом ауторитет и значај Четвртог Васеленског сабора је био истакнут.

Епископима је било наређено да заштите своје стадо од јеретичких утицаја.

4. Декрет од 6. августа 536. године против Антима, Севера, Петра и Зора

Упућен је патријарху Цариградском Мини. Јустинијан тражи од патријарха да обзнани овај декрет свим епископима.

У складу са одлукама сабора одржаног 536. године, декрет је осуђивао монофизитизам и његове вође: Антима, Севера, Петра, Зора.

5. Декрет са златним печатом

Дате су извесне привилегије Манастиру Свете Катарине на Синају.

6. Прешивављени едикти о Афијаршодокетизму

Глава Б.

Јустинијанову веру откривају његови сјиси.

Јустинијанова теолошка дела се односе углавном на црквене догме. Она представљају теологију онако како је она садржана у Светом писму и Светом предању. Јустинијаново теолошко учење је строго православно.

Оно је у потпуности у складу са учењима прва четири васеленска сабора.

I ТЕОЛОГИЈА

1. Православни став

<u>једна (божанска) суштина</u>	—	<u>Три Ипостаси</u>	— Отац
једнина		множина	— Син
			— Свети Дух

2. Став јеретика

Савелије:	<u>једна суштина</u>	<u>сливање</u>	<u>једна ипостас</u>
	једнина		једнина
АРИЈЕ:	<u>три суштине</u>	<u>раздељивање</u>	<u>три ипостаси</u>
	множина		множина

Према православном хришћанском учењу:

Бог је један по битију, суштини а Тројичан по Личностима.

У једној неделивој божанској суштини постоје три савршене и савечне Личности: Бог Отац, Бог Син, Бог Свети Дух;

Бог је истовремено и један и тројичан: Вечно постоји као савршена јединица у савршеној Тројици и савршена Тројица у савршеној јединици.

Ово учење светог Откровења јеисказано од стране Јустинијана на следећи начин:

„Ми исповедамо и верујемо у Оца и Сина и Светога Духа, Тројицу у једној суштини, у једнога Бога. То значи да ми верујемо у једну природу и суштину и силу и власт, у Три Ипостаси тј. у Три Личности, јер Бог је један у Тројици и Тројица у једности“.

У једној неразделивој суштини коју називамо Бог, постоје Три посебна лица: Отац, Син и Свети Дух; заједничка им је суштина и сва њена својства и зато имају једно заједничко име: Бог, Божанство, а посебна су им лична својства.

Једносушност њихова чини да је сваки од њих носилац целокупне природе божанске и да је сваки од њих васцели Бог.

Према Јустинијану, Три лица Свете Тројице задржавају своја „својства“ у божанском јединству: „Када говоримо о Богу ми мислимо на једну суштину Свете Тројице; Када говоримо о Оцу, Сину и Светом Духу, ми изјављујемо да постоје Три ипостаси или Личности у Богу“.

„Божанство се дели неделиво и сједињује се делииво, јер Божанство је једно у Трима и Три су у једно“, те тако не постоји једно — у смислу Савелијевом — ни три — у смислу Аријевске зле поделе.

„Божја Тројичност и једност је парадокс“. Ово парадоксално јединство три ипостаси Бога остаје чак после оваплоћења Сина и Божјег Логоса: „Тројица остаје Тројица, чак и пошто се Логос Тројице оваплотио“.

Вера у ово савршено и апсолутно јединство Трију Личности — које ни на који начин није нарушено од стране Тројице — и вера у посебно постојање Њих Тројице која није нарушена јединством, по Јустинијану дарује право сазнање у вези Бога и води нас ка спасењу.

Сагласно са горе изнетим имамо:

Према православном Јустинијановом ставу у области теологије, увек имамо *једности* у *суштини* и *сложености* у *ипостасима*.

II ИКОНОМИЈА (Домострој Оваплоћења и спасања)

1. Православни став

<u>Две природе (суштине)</u>	—	<u>једна ипостас</u>
множина		једнина

2. Став јеретика

Евтих:	<u>једна природа</u>	<u>сливање</u>	<u>једна ипостас</u>
	једнина		једнина

Несторије:	<u>две природе</u>	<u>раздељивање</u>	<u>две ипостаси</u>
	множина		множина

Према Јустинијановом теолошком учењу, у Божанској суштини постоји Син, друго лице Свете Тројице, који се разликује од Бога Оца.

Лично својство Сина којим се Он вечно и неизмениво разликује од Оца и Духа јесте *рађање*.

Син се безпочетно и вечно рађа од Оца, из суштине Оца. У вечности није било тренутка када је Отац био без Сина, него су увек постојали заједно, Отац као Отац а Син као Син. Тако није могуће мислити два лица као да су одвојена једно од другог или да се ради о два бога која су одвојена један од другог. Ово јединство, према Јустинијану, потиче из чињенице да је Син од једне суштине (омоусиос) са Оцем и Светим Духом.

Он каже:

„Ми исповедамо такође да је једини Јединородни Син Божји, Бог Логос, који је пре свих векова и све вечности био рођен од свог Оца, не створен..., који је наш Господ Исус Христос, једно Лице Свете Тројице и који је од једне суштине са богом Оцем“.

Описујући Исуса Христа као истинитог Бога и истинитог Човека, Јустинијан показује да је у њему само једно једино лице, јер су божанство и човечанство сједињени у једну Ипостас, у једну личност, и то у Личност Бога Логоса.

Човечанска природа у Господу Исусу, иако потпуна и савршена, нема своју посебну ипостас: њу је у свој потпуности њеној примио Бог Логос у своју Божанску Ипостас.

Према њему Божански Логос „Будући један од Свете Тројице“ дошао је у својој сопственој ипостаси, узео облик живог човечијег тела у утроби Деве Марије, оживљено душом словесном и разумном, тако да сама ипостас Бога Логоса, постаде ипостасју тела.

И Ипостас Логоса, која је раније била проста, једноставна, постаде *сложена*, и то сложена из двеју савршених природа: божанске и човечанске.

Друга ипостас Свете Тројице није изгубила ниједно од својстава свог божанства када се оваплотила:

„И остајући оно што је био, Он није променио оно што је постао“. Исповедамо божанску природу, по којој је „Он једносуштан са Оцем по божанству, и човечанску природу, по којој је Он једносуштан са нама по човечанству. Божји Логос је „савршени Бог“ и „савршени Човек“.

После ипостасног сједињења Божанство Христово је остало по суштини Божанством и није се претворило у суштину тела; Исто тако Његово човештво је по суштини остало човештво, и није се преобратило у природу божанства.

Ову од двеју природа *једнусложену ипостас* називамо Богом; Она обухвата Собом ове природе као своје сопствене и садржи их као своје сопствене делове који се допуњују. Оваплоћени Логос има у себи и сва својства Божанске природе и све ознаке човечанске природе. Другим речима, Јустинијан верује да у личности Исуса Христа, божанска и човечанска природа су сачувале своја својства неометана једна од друге.

Јустинијан повлачи паралелу између односа који постоји између две природе Христове и онога који постоји између Три Личности Свете Тројице:

А. Теологија: једна суштина — три ипостаси
— јединство —

Б. Икономија: $\frac{\text{једна ипостас}}{\text{— јединство —}}$ — две природе (суштине)

Док постоји јединство Трију Личности Свете Тројице у *једној* Божанској суштини, тако исто постоји јединство две природе у Христу, у *једној* Личности Богочовека. Али однос између ових двеју природа је асиметричан. Тако Христова божанска природа садржи човечанску природу, али Његова човечија природа не садржи божанску природу. Јер Господ Исус Христос као Бог је бескрајан и сеже ван своје ограничене људске природе.

Због овог, приликом прожимања две природе, божанска природа је више активна и саопштавајућа, док је човечанска природа прималац.

Зато, према Јустинијану, само је човечанска природа Христова патила, а не и божанска.

Упркос разлици између две природе, оне имају строго јединство. Због овога ми можемо да кажемо „Један од Свете Тројице, који је био телом распет“.

Цар снажно истиче православље *иѿеойасхиѿских* (богострадалних) формула, које су за њега постале прави критеријум Православља. Он то не ради на штету Халкидона; снажно се противећи сливању (стапању) божанског и човечанског у Христу, он инсистира, насупрот патријарху Северу Монофизитском, на неопходности признавања *две ѿ природе* у једном Христу.

Јединство Христа је одређено сазнањем о *иѿосѿаси* а не сазнањем о природи; тако Јустинијан (следећи Леонтија Јерусалимског) у потпуности признаје разлику између природе и ипостаси и остаје у основи веран Халкидонац. Без да прихвата у потпуности терминологију Леонтија, он прихвата његову главну идеју: природа може да постоји само унутар ипостаси јер на било који други начин, она остаје неодређена апстракција.

Захваљујући ипостаси Логоса, човештво у Христу је примило цело своје постојање у утрови Деве Марије. Због тога је могуће за ипостас да постане *сложена иѿосѿас* јер, као извор егзистенције, ипостас не може никада да изгуби свој идентитет, док код *сложене ѿ природе*, компоненте би изгубиле своје посебно постојање.

Да је Христос имао сложено природу као што је желео патријарх Север Антиохијски, онда Он не би био ни Бог ни човек, него нова мешовита природа: док је Он у ствари Он и Бог и човек у својој сложеној ипостаси.

У намери да дефинише ово јединство Леонтије Византијски, је употребио замисао, људског бића, код кога су душа и тело, две природе посебне, сједињене у једну ипостас.

Јустинијан је запазио све неподобности ове замисли, које су монофизити (који нису делили Оригенистичка мишљења Леонтијева) одмах употребили за себе, пошто душа и тело сачињавају једну људску природу. Због тога Јустинијан тврди да ова замисао може да буде употребљена за описивање ипостатичког јединства Христовог али не онога *сложеног* карактера, јер две природе Христове нису комплементарне, као што су то душа и тело, нити су обе истовремено *сѿворене*, јер Његово *несѿворено* Божанство је постојало пре оваплоћења.

Монофизити, трудећи се да објасне чудесну тајну сјединења двеју Христових природа у једној природи, позивају се на пример сјединења двеју различитих природа, душе и тела, у једној природи човековој.

Човек се састоји, веле монофизити, из двеју несличних природа тј. из душе и тела, па ипак се обоје сматрају једним човеком једном природом. Тако се и Христос састоји од две природе — божанске и човечанске — које чине једну природу.

Међутим Јустинијан њима овако одговара:

„Иако је човек од два различита дела — душе и тела — ипак све говори о једној природи — човековој природи — зато што без обзира на то што постоји веома много личности ипак све оне имају исту врсту природе — душу и тело — тј. онда је природа свих ових многобројних и различитих личности једна. Ово се може још јасније објаснити на следећем примеру: Иако свака ипостас тј. личност, као што су на пример Петар и Павле, међусобно се разликују по својим својствима ипак у природи су нераздељиви пошто су обојица људи.

Међутим, што се тиче Христа није тако, јер он нема једну заједничку природу са неким другим ипостасима тј. личностима, као што је то случај код људи. Да је било тако онда бисмо имали много Христоса који би имали заједничку природу.

У случају Христа, Он се није састојао у почетку из божанства и човештва, као што се састоји човек из душе и тела, тако да та поредба није применива на Христа. Него Божји Логос човечију природу Својом ипостасју сједињује у Себи и постаје човек не престајући да буде Бог.

Немогуће је рећи да је у Господу нашем Исусу Христу једна природа, начињена из Божанства и човештва, као што говоримо за посебну човечанску индивидуу, да је начињена из душе и тела; јер у овом случају ми имамо посла са индивидуом, а Христос није индивидуа, јер не постоји општа категорија христовства, под коју бисмо га могли подвести. Тако се у Христу десило сјединење двеју различитих и савршених природâ, извршено синтезом, то јест *иѿосѿасју*.

Јасно се супростављајући монофизитизму тако што је чврсто подржавао специфично значење ипостаси и водећи полемику против патријарха Севера у вези „броја“ природâ, Јустинијан ипак прави важан терминолошки иуступак овом другом. Олако ту уступа и признаје да се природе Христове могу разликовати само „по начину говора и мисли, а не као две посебне ствари“.

Али изнад свега, Царево исповедање вере проглашава суштинско православље Кирилове формуле: „једна природа Божјег Логоса је пострадала телом“; „Исповедајући ове догме ми прихватамо израз Светог Кирила који је рекао да постоји само једна оваплоћена природа Бога Логоса... јер кад год је овај свети Отац рекао једна *ѿприрода* Бога Логоса оваплоћена, он је употребио реч *ѿприрода* уместо речи *иѿосѿас*.

Сагласно са горе изнетим:

према православном Јустинијановом ставу у области икономије, имамо *јединицу у иѿосѿаси* и *сложеносѿи у ѿприродама* (суштинама).

У случају Евтиха, православни однос се у домену икономије поништава због сливања двеју природа: *једнина (ѿприрода)* — *једнина (иѿосѿас)*.

У Несторијевом случају због делења природѝ однос је: *множина (природе) — множина (иѝосѝаси)*.

III СВЕТИ ДУХ

Треће лице Свете Тројице Јустинијан спомиње само у заједници са другим лицима Свете Тројице.

Он говори о својствима Светог Духа, али не даје било какво систематично учење у вези Њега. Јустинијан је био строго Тројични богослов Свете Тројице; као што су друга два Лица Божја јединита и савршена, тако је исто и „једини Свети Дух, савршена и јединита Личност у којој све ствари имају постојање“.

IV СВЕТА ДЕВА МАРИЈА БОГОРОДИЦА

У вези Матере Исуса Христа, Јустинијан верује у све оно што је било дато у декрету васеленских сабора у Ефесу (431), Халкидону (451) и Цариграду (553). Тако он је зове „*Теоѝѝокос*“.

Она је Мати Божија, јер је зачала и дала рођење другом лицу Свете Тројице у Његовој човечанској природи.

У томе што је Дева марија дала рођење Богу Логосу она је „заиста истинита Богородица“.

Према Јустинијану Богородица је зачала божански, тј. без мушког семена. Зачеће Исуса Христа превазилази људски ум и говор.

Његова Мати је *вечнодева*, јер она је била девојка, пре, за време и после рођења.

V СВЕТО ПИСМО И СВЕТО ПРЕДАЊЕ

За Јустинијана извори хришћанске вере су Свето писмо и Свето предање. У Свето предање Јустинијан не укључује само одлуке васеленских сабора, него и учења појединих Отаца која су у складу са православном вером католичанске вере.

Јустинијан добро познаје Свето Писмо и Свето Предање и на овоме заснива своје теолошко учење. Уобичајени изрази у његовим списима су: „о овим стварима говоре божански списи и Свети Оци“; „наравно ми смо ово написали на основу божанских списа“.

Употребљавајући течно грчки и латински у одбрани својих теолошких идеја, цар наводи источне и западне Црквене Оце.

Међу источним оцима цар брани православље Кирила Александријског са великим жаром.

Други грчки оци које Јустинијан цитира су: Григорије Нисијски, Григорије Назијазин, Прокло Цариградски, Атанасије Александријски, Јован Златоусти, Василије Кесаријски, Петар и Теофил, патријарси Александријски.

Међу Оцима Запада су: Лав, Келестин и Ксист, епископи Римским, Амвросије епископ Милански и Августин епископ Ипонски у Северној Африци.

Тако је заступао католичанско живо Предање целе Цркве.

УСПОМЕНА НА ЈУСТИНИЈАНА У ЦРКВИ

Црква се сећа са захвалношћу велике Јустинијанове љубави и оданости према њој.

Оци на шестом Васеленском Сабору су показали поштовање према Јустинијану више него према било коме другом цару. Сваки пут када је поменуто Јустинијаново име они су употребљавали фразе као што су: „Онај који је умро на божански начин“, „чији се живот завршио побожно“, „најпобожнији“, „најпобожнији краљ“, „Он који је међу Свецима“.

Исти Сабор је поздравио цара Константина IV (667—685), који је сазвао сабор, на следећи начин: „Нека дуго живи Константин, нови Јустинијан, бранилац православља“, „нека сећање на Константина, новог Јустинијана, буде вечно“.

На четвртој седници истог сабора прочитано је писмо папе Агата (687—682) које је он послао цару Константину славећи Јустинијана најувизишенијим речима. Међу осталим стварима речено је следеће:

„Благословена успомена на Јустинијана до данас је слављена од свих народа. Он је био цар који је више него сви други цареви био ватрени борац за истину и апостолску веру. Његова права вера је била Богу угодна и он је много помогао хришћанску државу. Његова православна вера која је била проширена по целом свету кроз његове уважене указе, је слављена“.

Мансуетије, милански епископ, у писму цару Константину (574) због његовог православног веровања и напора у име цркве га је окарактерисао као „Најхришћанскијег цара“.

Сабору у Цариграду, сазван од Јустинијана II (685—695), је употребио изразе сличне онима које су употребљени на Шестом Васеленском Сабору у вези Јустинијана: „који је умро на божански начин“, „чији се живот завршио побожно“.

Св. Фотије, патријарх Константинопољски, мудри и педантни критичар, у свом писму владару Бугарске Михаилу каже: „Јустинијан најмоћнији од царева владао је Римским царством и његова вера се поклапа са вером Цркве“.

Према Никифору Калисту (14 век) први пут је била званична прослава и званично проглашење Јустинијана за свеце од стране патријарха Цариградског Јована IX Јеромнимона (1111—1134).

Он је одредио да се Свети Јустинијан светкује другог августа.

Православна црква није престала да се сећа и да слави Јустинијана Великог, због његове љубави и оданости њој, због његовог православља и због његове светости.

Свети Јустинијан се слави четири пута годишње: 2. августа, 14, 15, 16. новембра. Црква се сећа Јустинијана као стуба и браниоца православља и као великог хришћанског цара.

Закључак

Јустинијанова теологија није била нова креација. Она је била преиспитивање и доношење нових закључака о вери православне Цркве, православне теологије прошлости.

Јустинијан није дао нова учења. Он је једноставно изразио и одбранио веру православне цркве на свој начин у својим расправама, писмима, декретима. Такозвана неохалкидонска теологија VI века се сматра и као његов лични допринос.

Међутим, многи научници су озбиљно критиковали Јустинијанову теологију.

Моје лично мишљење је:

1. Ако је теологија Божје дејствовање на личност богословствујућег ума и када такав ум исказује богооткривене истине које Црква руковођена Духом Светим, објављује као догме, онда у таквој личности имамо истинитог теолога.

2. Ако теолошка гносеологија претпоставља доживљај богочовечанског сусрета у Христовој личности, где човек у почетку бива позван од Бога и тако добија могућност да сам упозна Бога, обнављајући се Духом Светим, Јустинијан као светитељ наше православне Цркве тиме је заиста теолог.

ЛИТЕРАТУРА

А. ИЗВОРИ

- P. G.: Patrologiae cursus completus, series graeca, издање J. P. MIGNE, Paris 1857.
MARIO AMELOTI E LIVIA MIGLIARDI ZINGLE: Scritti teologici et ecclesiastici di Giustiniano, Milano 1977.
MANZI: JOANNES DOMINICUS MANZI, Sacrorum conciliorum nova et amplissima collectio, Florentiae 1759, ново издање, Graz. 1960.
NOVELLAE IMP. IUSTINIANI, C.E. ZACHARIAE A LINGENTHALI, II, LIPSIAE 1881.

Б. ПОМОЋНА ЛИТЕРАТУРА

- ASTERIOS GEROSTERGIOS: JUSTINIAN THE GREAT THE EMPEROR AND SAINT, INSTITUTE FOR BYZANTINE AND MODERN GREEK STUDIES, Massachusetts 1982.
John Meyendorff: CHRISTINEASTERN CHRISTIAN THOUGHT, St. Vladimir's Seminary Press 1975.
ALEXANDER SCHMEMAN: THE HISTORICAL ROAD OF EASTERN ORTHODOXY, St. Vladimir's Seminary Press, Crestwood, New York 1977.
Јустин Поповић: Догматика Православне Цркве I, II, Београд 1980.
W. CHRIST/M. PARANIKAS: ANTHOLOGIA GREACA CARMINUM CHRISTIANORUM, LIPSIAE 1871.
Христо Андруцос, Јоан Карајанопулос, Христос Евангелос, Илија Фрацеас, Хамилкар Аливизатос и Конст. Муратидис.

S u m m a r y

John Nikopoulos

EMPEROR JUSTINIAN AS A THEOLOGIAN

Justinian was the Emperor of the Fifth Ecumenical Council. He is „a passionate Theologian on the throne“, who wrote the ecclesiastical poetry, dogmatic treatises and delivered addresses to the Councils. With him theology became enthroned, as it has been earlier Philosophy with Marcus Aurelius.

The so-called „neochalcedonian theology“ (harmonization between St. Cyrillus of Alexandria and the Fourth Ecumenical Council) flourished under his impetus. Contemporary historians appreciate more Justinian's original contribution to the equilibrated Orthodox Christology in the turbulent 6th Century.

The Church remembers Justinian as a Pillar and Defender of Orthodoxy, who has been a gifted theologian.